

/ SZTAB GENERALNY /

Bw/6 Nr.39064/II.

REFERAT INFORMACYJNY.

z dnia 1. września 1920 roku.

P A N S T W A N A D B A L T Y C K I E.ESTONJA, LOTWA I LITWA.

Za najważniejszy fakt dla życia politycznego Estonji, Lotwy i Litwy uznać należy notę Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej z dnia 9. sierpnia 1920 roku, doręczoną ambasadorowi włoskiemu w Waszyngtonie, jako odpowiedź na zapytanie rządu włoskiego jakie stanowisko wobec ostatnich wypadków zajmuje rząd Stanów Zjednoczonych w stosunku do sprawy rosyjskiej?

Rząd Stanów Zjednoczonych w nocie tej kategorycznie odrzuca możliwość uznania rządu Sowietów, w sposób ostentacyjny stwierdza swoją życzliwość dla narodu rosyjskiego i wyraża głęboką wiarę w odbudowanie Wielkiej Rosji. - Tylko etnograficznej Polsce, Finlandji i tej części Armenji, która wchodziła w granice dawnego imperjum rosyjskiego Ameryka przyznaje prawo do oderwania się od Rosji i do samodzielnego bytu suwerennego. Pozatem granice dawnej Rosji, zdaniem rządu Stanów Zjednoczonych, powinny być uszanowane i zachowane w całości.

Kopje tej noty zostały oficjalnie zakomunikowane rządowi francuskiemu i angielskiemu.

Rząd francuski zareagował na nią niezwłocznie w formie deklaracji swojego premiera, stwierdzającej zupełną zgodę na powyższe postawienie sprawy.

Ostatnie depeшы przyniosły wiadomości, że rząd angielski i włoski zajmie takie same stanowisko, ponieważ do takich samych wniosków doszli tych rządów premierzy na zjeździe w Lucernie.

Aczkolwiek powyższa deklaracja wymierzona jest bezpośrednio przeciwko rządowi sowietów, pośrednio ^{jednak} godzi w samodzielnego bytu Estonji, Lotwy i Litwy pomimo to, że o nich nie wspomina wcale.

Według wiadomości pochodzących z konferencji w Rydze przed-

stawiciiele tych Państw, mają zamiar zareagować na powyższą notę. Swoją notą zbierową, żądającą uznania Estonji, Łotwy i Litwy nie tylko de facto, ale i de jure.

L I T W A.

Stosunek Litwy do Polski w chwili bieżącej jest niezdecydowany, a nowe wytworzony stan faktyczny demaga się gwałtownie szybkiego jego wyświeślenia.

Przed porażką armji czerwonej pod Warszawą Litwa, 9. sierpnia r. b. ratyfikowała zawarty z Rosją sowiecką traktat pokoju, który jej przyznał nie tylko ziemie, które Polska za swoje uważa, ale nawet ziemie, których część już przez paryską konferencję pokojową za należącą do Polski uznana została / 8. 12. 19 r. / Traktat rosyjsko-Litewski już częściowo został wprowadzony w wykonanie. Litwa objęła w posiadanie część przyznaczonych jej terytorjów, w posiadanie zaś pozostałych miała wejść we wrześniu, w terminach ściśle przez rząd sowiecki oznaczonych. Traktat powyższy jest ważnym tylko dla tych stron, które go podpisały. Znaczenia międzynarodowego nie posiada. Polski nie obowiązuje. W stosunku do Polski przeto rząd litewski powinien aż do nowego wzajemnego porozumienia się szanować i zachowywać taki faktyczny stan rzeczy, jaki trwał dotychczas.

Obecnie, gdy pobita armja czerwona cępa się w rozsypane, a wojska polskie, pędząc ją przed sobą, zajmują z powrotem terytorja przed niedawnym czasem przez najście tej armji siłą zalane, polacy mogą natknąć się na litwinów w tych miejscowościach, które litwini, korzystając z zalewu bolszewickiego, objęli w swe posiadanie na mocy traktatu z Rosją Sowiecką zawartego. Wskutek tego rząd polski dn. 28. sierpnia r. b. wysłał do rządu litewskiego na odcinku północnym t. j. od granicy niemieckiej do Niemna, litewskiego notę, w której zażądał ażeby litwini cofnęli się na tak zwaną "linję Pocha", którą zajmowali poprzednio na mocy porozumienia się z Polską i z Ententą, oraz ażeby dla uniknięcia wszelkich nieporozumień wyłonili komisję, która łącznie z komisją polską zajęła by się rozstrzygnięciem wszelkich spraw spornych, po-

między Polską a Litwą.- Kopja tej nety została doręczona przedstawicielom Mocarstw Ententy, przebywającym w Warszawie. Niezależnie od tego, już od tygodnia, z inicjatywy Litwy, są w Kownie prowadzone nieoficjalne próby porozumienia się pomiędzy przedstawicielami armji polskiej z jednej strony, a przedstawicielami rządu litewskiego z drugiej strony.-

Pewnego rodzaju życzliwości litewskiej dowodem jest fakt, że Litwa wyraziła gotowość zwrócenia brygady pułkownika Pasławskiego, która po wkroczeniu na ziemię Litewską została rozbrojona i internowana. Z drugiej strony jednak niewyjaśniona jeszcze pozostaje przyczyna, dla której wojska litewskie bez porozumienia się z rządem polskim, zajęły Rajgród, leżący na drodze, prowadzącej do Augustowa, Suwałk i Kowna.

Armja litewska posiada 11 pułków piechoty, 2 pułki kawalerji i około 30 dział. Stanowiska nie są w niej dostosowywane do szarzy. Zdarza się, że kapitan dowodzi pułkiem, a pułkownik bataljonem.- Dyscypliny w wojsku brak. Starsi są usposobieni pro-polsko, młodsi ciążą ku bolszewizmowi. Po rozbiciu armji czerwonej pod Warszawą, życzliwość do bolszewików zmalała znacznie.

Obóz oficerski ^{dla jeńców} znajduje się w Poniemaniu, obozy dla szeregowców w okolicy Kowna, Wołkowyszek i Kozłowej Rudy. Jeńcy wojenni na si narzekają bardzo i rwą się do kraju.

Obawa agitacji bolszewickiej na Litwie stale wzrasta.

F I N L A N D J A

Warunki trzydziestodniowego rozejmu bolszewicko-finlandzkiego są następujące: utrzymanie wojsk po obu stronach na pięć kilometrów od obecnej linii frontu, dziesięciokilometryowy pas neutralny, ograniczenie terenu dla rosyjskich statków wojennych do wschodniej części zatoeki, dozwoleń na handlowy ruch rosyjski w zatoce obustronne komisje centralne i lokalne dla kontroli rozejmu. Termin wymówienia rozejmu lo-cie dniowy. Rozejm ten pozwala rządowi Sowieców przenieść część wojska z granicy finlandzkiej na

front zachodni, walczący przeciwko Polsce. Dotychczas przeniesiono na front nasz najzdolniejszych oficerów, a między innymi niejakiego Bumbelmana, który odznaczył się w walce na przesmyku Karel - skim.-

E S T O N J A

Z Estonji niema żadnych nowych wiadomości po za tem, że wzmagają się tam wpływy bolszewickie, oraz że stan ustroju wewnętrznego i rozwoju ekonomicznego nie polepsza się wcale.-

L O T W A

Życie Łotwy chwilowo jest pochłonięte przebiegiem konferencji która odbywa się w Rydze. Najusilniej pracują komisje i podkomisje handlowa, patentowa, prawna, portowa, celna, asekuracyjna, komunikacyjna, oświatowa, prasowa, sanitarna i t.p. - Zajęte są one pracami, które mają ustalić zasady i warunki, regulujące na przyszłość tryb współżycia pomiędzy mocarstwami, mającymi na konferencji swoich przedstawicieli. Komisja kulturalno - socjalna 17.b.m. przyjęła projekt konwencji naukowej, którego główne postanowienia są następujące: Państwa Bałtyckie będą się starały nawiązać stosunki na polu intelektualnym z państwami zachodnimi, założą za granicą kolegię naukowe, wspólny instytut Pasteura, ujednostajnią program nauk w szkołach. Ostateczne rezolucje wypracuje specjalna komisja, do której będzie należało po dwóch przedstawicieli z każdego Państwa, a mianowicie: jeden delegat rządu i jeden delegat akademji. Komisja ekonomiczna obradowała nad sprawami importu i eksportu i postanowiła rezolucję, dotyczącą weksli, czeków, taryf i wprowadzenia systemu metrycznego, a jako dezzyderat postawiła, ażeby wszystkie podatki i kontrybucje specjalne na towary tranzytowe zostały zniesione oraz ażeby zostały ujednostajnione formalności tranzytowe. Najmniej czynną, jakdotąd jest komisja polityczna i komisja do spraw wojskowych. Litwa zastrzegła sobie nawet, że w tej ostatniej udziału brać nie będzie. Ze strony politycznej zasługują na uwagę następujące fakty:

- a/. że konferencja uznała de facto istnienie rządu ukraińskiego i depuściła do obrad delegację ukraińską, podczas gdy przedstawicielem Białorusi udziału w obradach odmówiono,
- b/. że wiadomość o naszym powodzeniu wojennym i porażce armji czerwonej wywołała pośród niektórych uczestników konferencji stan silnego zdenerwowania i
- c/. że konferencja zażądała od przedstawicieli Litwy dokładniejszego określenia stosunku Litwy do Polski. Widocznie delegacja litewska nie była na to pytanie przygotowana, bo wyjechała do Kowna, ażeby porozumieć się w tej sprawie ze swym rządem.
- W dziedzinie wojskowej podobno konferencja postanowiła, ażeby kwaterm zostało przymierze zwrócone przeciwko Rosji siewietów ale wyłącznie tylko w celu obrony / t.j. o charakterze defenzywnym a nie ofenzywnym /.

Pozatem , być może, że Ryga w bliskiej przyszłości stanie się miejscem obrad rosyjsko - polskiej konferencji rezejmowo-pokojowej. Mińsk bowiem okazał się zupełnie nie odpowiednim i rząd polski zaproponował przeniesienie obrad do Rygi. Rząd siewietów podobno preponuje Gdańsk, Rewel lub Borspat . W ostatniej chwili nadeszło zawiadomienie, iż rząd litewski zgodził się na to, aby obrady konferencji z Mińska przeniesiono do Rygi.

L I T W A I Ł O T W A .

W ostatniej chwili z Rygi nadeszły wiadomości, rzucające silne światło na stosunki litewsko - łotewskie. Wojska litewskie obsadziły samowolnie kilka gmin powiatu Illuksztańskiego bez względu na prace komisji granicznej litewsko - łotewskiej. Widocznie Łotysze obawiają się również obsadzenia wybrzeża przez wojska litewskie, bo garnizony łotewskie w okręgu Pelagi strzymały rozkaz trzymania się w pogotowiu bojowym. Prasa łotewska jest rozgoryczona takim zachowaniem się Litwinów. Istnieje prawdopodobieństwo oddania sporu litewsko - łotewskiego pod orzeczenie sądu rozjemczego. Arbitrem byłaby ew. Anglija.

O C E N A.

Aczkolwiek pozornie w ostatnich dniach w Państwach Nadbałtyckich nie zaszło nic nowego, to jednak stan ich przechodzi wstrząśnienia dosyć silne. W stosunku do ich bytu politycznego w chwili obecnej skłębily się skutki kilku poważnych faktów z najbliższej przeszłości. Skutki te stanowią nowe w ich bycie przeżycia. Do faktów takich w pierwszym rzędzie zaliczyć należy:

- 1/. zawarcia traktatów pokojowych lub umów rozjemczych z Rosją sowiecką.
- 2/. rozgromienie czerwonej armji, a co zatem idzie, porażka rządu sowieckiej Rosji, z którą powyższe traktaty i umowy zostały zawarte.
- 3/. Nota rządu Stanów Zjednoczonych, uznana przez Francję/ a ewentualnie przez Anglię i przez Włochy/, pośrednio odnawiająca Estonji, Lotwie i Litwie prawa do samodzielnego bytu państwowego, niezależnego od przyszłej Wielkiej Rosji.

Nota ta musi wywołać w tej lub innej formie protest ze strony Estonji, Łotwy i Litwy. One już są uznane de facto. One już żyją życiem państwowem samodzielnem. One już wchodzi w stosunki prawno-państwowe z innymi mocarstwami. Z nimi już traktaty pozawierała Rosja sowiecka. One nie mogą milczaco iść pod uścisk takich lub innych projektów lub przewidywań politycznych. Dochodzą wiadomości, z konferencji w Rydze, że mają one wystąpić ze zbiorową notą, żądając ich uznania de jure. Nota taka postawi w trudne położenie te wszystkie mocarstwa, które z jednej strony uznały już ich byt de facto, a z drugiej strony solidaryzowały się z notą Stanów Zjednoczonych albo też nie zechcą zadrażnić swych stosunków z Ameryką. Jeżeli mocarstwa Ententy odmówią im prawa do suwerennego bytu ostatecznie, to w ten sposób rzucą je w objęcia Rosji sowieckiej, która im prawo to przyznaje i z nimi traktaty zawiera. Stąd mogły by wypłynąć nieoczekiwane i nieprzewidzane konsekwencje. Z ogólnego ugodowego nastroju całego świata, zdążającego do pokoju, wnioskować można, że do

tego nie dojdzie i że w najbliższej przyszłości nastąpi ze strony mocarstw wyjaśnienia, które bądź Państwa Bałtyckie uspokoją, bądź decyzje ostateczna w ich sprawie na czas dłuższy odroczy. Chwilowo jednak Państwa te przeżywają zupełnie zrozumiały moment niepewności i zdenerwowania.

Drugim takim momentem jest zmiana w położeniu militarnym Polski z jednej, a Rosji sowieckiej z drugiej strony. Traktaty z Rosją sowiecką Państwa Nadbałtyckie zawierały w chwili niepowodzenia Polski, uważając Rosję sowiecką za groźnego przeciwnika. Tymczasem ten groźny przeciwnik został tak pobity, że może nie mieć nawet możliwości dotrzymania lub obronienia zawartych układów, a z zapasów bojowych wyszła zwycięsko Polska, której prawa zostały pogwałcone w traktatach, bez niej, lecz z jej krzywdą zawarte.

To spowodowało, że wieść o naszym zwycięstwie wprowadziła niektórych członków konferencji w Rydze w stan wielkiego zaniepokojenia.

W najtrudniejszym położeniu w stosunku do Polski pozostaje obecnie Litwa. Czuje to ona sama i wskutek tego w formie nieoficjalnej zwróciła się do Polski o wszczęcie próbnych pertraktacji, które odbywają się obecnie w Kownie. Czują to jej sąsiedzi, bo konferencja w Rydze zażądała od Litwy ściślejszego określenia jej stosunku do Polski. Czuje to Polska bo wezwała Litwę o cofnięcie się do "linji Fecha" i wyłonienie komisji do rozpoznania spraw spornych pomiędzy Polską a Litwą. Decyzja w tym przedmiocie musi nastąpić jaknajprędzej. Wymaga tego stan faktyczny. Wymaga tego bieg wypadków. Wymaga tego życie. Albowiem wojska polskie w pościgu za armją czerwoną mogą zetknąć się z wojskiem litowskim na tych terenach, które do chwili najścia armji czerwonej pozostawały w rękach polskich, a którymi obecnie, korzystając z chwilowego zajęcia ich podczas operacji wojennych przez armję czerwoną, zawładnęli Litwini na podstawie traktatów zawartych z Rosją sowiecką. Pośpiech w decyzji tych spraw dotyczącej stał się koniecznością. Każdy zatarg, którego uniknąć nie można, byłby posądzeniem godną przeszkodą na drodze do pożądanego celu, t.j. pokojowego rozstrzygnięcia spornego polsko - litewskiego

bańdź w drodze unji, bańdź w drodze federacji, bańdź - jak na pocza-tek - w drodze zawarcia takich umów natury politycznej, wojskowej i ekonomicznej, które usuwałyby tymczasowo wszelkie nieporozumienia. W tym kierunku mocarstwa Ententy depomagały by nam b.chętnie.

Nota Stanów Zjednoczonych i porażka armji czerwonej są okolicznościami, zniewalającemi Państwa Nadbałtyckie do szukania przyjaciół politycznych i do bliższego porozumienia się z sąsiadami, których suwerenny byt polityczny został ostatnio wzmocniony i spotęgowany. Należy aby dyplomacja nasza i wogóle wszyscy przedstawiciele nasi zagranicą, a w szczeg ólności w Państwach Nadbałtyckich przebywający, przychylnie te dla nas okoliczności umiejętnie wyzyskali. Moment dla tego celu jest zupełnie odpowiedni. Przedstawiciele mocarstw Nadbałtyckich są zgromadzeni w Rydze. Zajmują się sprawami ekonomicznymi, kulturalnymi i prawnymi, unikając postanowień ściśle politycznych. Najwidoczniej gotowych decyzji jeszcze nie mają. Wachają się. Należało by z chwili obecnej skorzystać, pamiętając o tem, że zadaniem polityki polskiej jest nie tylko utrzymać Polskę na stanowisku naturalnego łącznika pomiędzy zachodem a wschodem, ale zrobić z niej naturalny łącznik pomiędzy północą, a południem / t j. Państwami na południe od Polski położonemi /. W planie realizacji tego ostatniego zdania utrzymanie jaknajlepszych stosunków z Państwami Nadbałtyckimi odgrywa pierwszorzędna rolę.

MACZELEŃ DOWODZITWO WOJSK POLSKICH
ADJUTANTURA GENERALNA
WARSZAWA

L. Dz. 4x10, dnia 1/II 1920 r.
szef. Wydział.